

házat alatt is gyakran ragyogó fehérműre akadnánk. Páris látszani, London lenni akar, ezért ott két annyi zaj mint erő 's nép, itt fél annyi; ott csaknem nagyobb a' kirakat mint a' bolt, itt mindenik bolt egy tárház; ott az áruk ékesben elrendezvék, itt tisztában tartvák; ott az elrakással itt a' tömeggel kell kitűnni, — ha úgy akarod, London a' bolt, Páris a' kirakat. —

Szemere Bertalan.

Hamlet' ismertetése.

(Folytatás.)

Kár, hogy jeles műnyomozónk, Tieck, éppen a' tárgy' középpontjánál, a' fő character-nél vonul vissza, miután eddigi tiszta, egészséges szemlélődései minden figyelmünket igénybe vevék. Itt csupán egy pontra irányozza szemeinket, 's a' fő character' csak azon részének ereszkedik magyarázatába, melly ezen ponttal közvetlenül függ össze, 's „észrevételeit“ általános reflexiókkal rekeszti be. Ama' kérdéses pont pedig a' világhírű magánybeszéd.

Miután ezen helynek viszonyai messze kiágaznak a' characterbe, sőt a' criticalai végeredmény ezt alapjában rázza meg, tanulságos leszen műnyomozónkat itt is kísérni.

Meg kell úgymond azon ügyetlenségemet 's gyengeségemet vallanom, mi szerint sokáig küzdék magammal, hogy azon érzelmet, 's belátást kivihassam, mellytől mindenkit lelkesülve láték, 's mellyel mind azon könyvekben újra találkozám, hol ezen hely magasztalva taglaltatik; mivel nekem mindig nehéz volt sikerült, vagy éppen mesterműben ez vagy amaz egyes helyet különösen kiemelni: lelkem korán hozzá szokott ahhoz, hogy egy egészet szükséges összefüggésében értsek; névszerint Shakspeare' műveinek folyamától annyira elsodorva érzém magam', hogy csak csodálkozni tudtam, ha egyes versei különösen kiemeltettek, mellyek előttem jelesek és szükségesek igen, de nem inkább voltak feltetszők mint a' többiek.

Igaz, hogy bár mennyire kielégít is egy poetai mű belharmoniaja 's szükségessége által, még is egy vagy más jelenet' magasb jelessége a' szépségnek ragyogóbb fényt sugározza lelkünkbe. E' tapasztalást én sem kerültem el, mivel soha sem kaphatni el egyes helyek által, kivált ha azok a' költőtől is

mint olyanok vannak kijelelve, csak érzéshiányt tanúsítana. Ki tudná valaha Lear' örült jeleneteit elfeledni, ha egyszer látta azokat? Vagy Macbeth' magánybeszédét a' gyilkolás előtt, 's elbeszélését utána? Othello' bösödühét stb. Sok benyomás elenyészik a' lélekből, ezek 's hasonlóak soha. De ezen magánybeszéddel soha sem oszthatám kizárólag bámulatomat, bár hányszor át meg át olvasám, 's ha a' világ évszázadok óta e' lapot különösen meg nem jegyzi, saját módom szerint épen úgy áthaladok rajta mint egyebütt, 's még zavartalanabbul, ha némi homály, 's szélszerűtlenség önkénytelenül föl nem tartanak.

Nekem ugyan is úgy tetszék, mintha a' nagy költő egy lappangó mélakedélynek, melly végre azon pontra jő, hogy életét önkénytelenül elvesse magától, egészen más szavakat adhatott volna szájába. Hogy Hamlet a' színmű' kezdetén, egy kedves atya' elvesztése', egy szeretett anya iránti elidegenülés' érzetében, joga- 's trónjából kiforgatva, 's bizonyos erkölcsi tehetetlenség' öntudatában ohajthatja az ezen világtól szabadúlhatást, az megfogható, 's engedhető. De most, miután a' legcsodásabb módon tudára esik, hogy atyja nem természetesen múlt ki, hanem csúfosan meggyilkoltatott, miután a' léleknek borsút, 's elégtételt kelle igényie, miután szerepet vállalt: szóval, egy egészen más helyzethen mint az előtt látók, amaz isteni tilalomról, mellytől amott félt, most elfelejtkeznek, 's föladata elől mintegy megfutva, inkább életétől válnék meg hogysem határozatra vergődjék? Ebben találtam én, mondom, homályt, ellenmondást, 's Hamlet' kedélye így előttem érthetetlen volt.

De hát szükségképen öngyilkolást kell-e ezen beszédnek tárgyazni, valljon Shakspeare ezt valóban így gondolta-e? A' próbától függ, valljon a' hely, a' költemény' egészéből, 's egyes szavakból kifejtve kellő világba hozathatik-e, úgy hogy a' költő minden barátját meggyőzze.

Hamlet mindjárt kezdetben teljes elhangultságban jelenik meg, 's a' kihallgatási jelenet (Audienzscene) elkeserültségét még neveli. Borsúsága jóformán illetlenül, csaknem neveletlenül tör ki anyja ellen, miért a' királytól, ki előtt mindig tartózkodó, egy hossz- szas utbaigazítást kell eltűrnie, miután az

örökös herceg' fontosabb bajának is Laertes' csekélyes folyamodása elébe tétetett. Most van a' magánybeszéd, melly életundort fejez ki, sőt azon ohajtást, bár meg lenne engedve éltnének önként véget vetnie, majd anyja's a' király iránti keserű haragot. A' kísértet-járás' hire lelkének minden figyelmét magára ragadja. Éjjel, a' lélek' jelenléte's elbeszélése által kedélye összezúzatik; nem képes magához térni; 's felütlük benne a' csel, hogy magát örülnék adja ki: olly terv, mellyről nem mondhatni bizonyosan, valljon az örülés' kikerülése végett foglalja-e el lelkét, vagy ezen lelki kór rajta már teljes hatalmat vön. Ezen szándékból ijeszti meg Opheliát, használja ál-orczáját, hogy Poloniust keményen megpiron-gathassa, később pedig barátai és a' színészek között magáról újra csaknem egészen elfeledkezik; pillanatokra vidor, csaknem dévaj, de búskomolysága rögtön ismét beáll, 's a' világ és emberek iránti utálatát pompás szavakban adja elő. Hanem nem is kell őt igen betűszerint vennünk, mert bár most azt mondja Rosenkranznak, hogy egy idő óta minden gyakorlást elmulasztott, de kevéssel a' vivás előtt hiúsága ennek majd ismét ellene mond, midőn Horatiót azzal nyugtatja, hogy ő Laertes' távolléte alatt szorgalmasan gyakorlá a' vivást. Midőn a' színészek tőle eltávoznak, magányában gyávaságát's határozatlanságát keserűen hánnya önnön szemére, káromolja a' birtort, 's magát még inkább, alávalónak látszik önmaga előtt, a' miért atyja' megöletése's ennek bosszúra intése tette nem bírhatják. — „Gyáva vagyok én? — kérdezi magától — meg hagyám magamat mástól gyaláztatni bosszúlatlan? Igen — úgymond, magát piron-gatva — még akkor is mindent tűrnék, mert galambkedélyem van, 's nincs epém, melly a' nyomást megkeseritené; különben a' felhők' keselyűit rég hizlalandám e' rabnak dögrével.” Meggyőződés nélkül szakasztja magát újra félbe, mint egy szórakozott; egy ment-séget talál, melly a' jelen pillanatra megnyugtatja: a' szellem gonosz, beszéde koholmány lehet, hogy őt búskedélye mellett vesztére csábíthassa. Már előbb eszébe ütött, bátyját egy szindarab által, mellyben atyja megöletéséhez hasonló cselekvény foglaltassék, próbára tenni, 's ha ez a' próbát nem állja ki, a' szerint tenni további rendelkezéseit.

Ámde csak pillanatokra nyugvók meg;

maga fölötti elmélkedésével (önszemlélődésével) olly hamar föl nem hagyhat; egy nyugodtabb pillanatban újra megpróbálja kitanulni, miért olly nehéz a' tőle kívánt tettet határozottan végrehajtani? 's ezen önmagához intézett mélyelmű kérdésben látjuk őt újra megjelenni. Shakspeare gyakran sokat tesz fel bennünk, 's itt még többet mint szokott; azonban színészei' értelmébe is igen kellett bizonia. Való, hogy ha ama' heves, 's ezen csendes magánybeszéd között a' függöny leeresztetik, gondolatunk fonala, mellyel a' két beszédet össze kell kötnünk erőszakosan elszakasztatik. Úgy emlékszem, hogy Shakspeare ritkán használt felvonási elosztást, nagyobb része műveinek végig egy folytában adatott: de ha kívánunk is felosztást, legalább ne itt történjék. Az 1-ső felvonás a' lélek' eltávozta után Hamlet és barátai' jelenetével végződik, a' 2-dik a' híres magánybeszéd 's a' királynak Hamletről beszéde után; a' 3-dik Hamlet' elutazásáig tart, 's az 5-dik a' sirásokkal kezdődik.

Hamlet tehát heves magánybeszéde után elmegy, a' király és Polonius Opheliával föllépnek, ennek apja utasítást ad, 's ama' kettő elrejtezik hallgatózni. Hamletet még mind az iménti gondolatok nyugtalanítják: „Gyáva vagyok én? engedném magamat gyaláztatni? — Mi tartóztat tehát, - hogy bosszúlóként lépjek föl? —“

Lenni, vagy nem lenni, ez itt a' kérdés.

Az forog kérdésben, mond magához (ha a' néző még az előbbiekre emlékezik, 's e' látzatos gondolatugrást követi) éljen-e az ember, vagy ne, azaz: többet nem kockáztatok, 's nem veszthetek mint az életet, tehát az a' kérdés, rá tegyem-e a' játékra életemet vagy ne. Ki a' haláltól nem fél, az mitől sem félhet.

Mi nemesb? a' rossz szerencse' nyilait

Eltűrni,

Igen, de az is szinte nemeskeblűség lehet, ha a' legrendkívülibbet elviseljük, 's a' na' türelmet gyakoroljuk mit keresztényi névvel magasztalunk, melly épen annyi erőt és éleknagyságot kíván mint az ellenszegülés

. vagy fegyvert emelve ellene

Legyőzni őt? — . . .

. . . a' balsorsot t. i.: de mikép? öngyilkosság által? — igazi ellenállás lenne-e ez? —

helyes és okos lenne a' fegyver emelés, ha az ellen irányoztatnék ki fölemelte? — Nem, azt csak úgy győzhetem le, ha ellenemet semmisítem meg. Különben türelmem sem elég erős, ha tulajdonkép csak közönyös vagyok, életemet igen magasra nem becsülni. Mert életem is veszélyeztethetik ugyan, de e' veszélyt annál kevésbbé félhetem, mivel a' halál csak a' földi terhektől megnyugvás.

..... — Meghalni — és aludni —

És semmi több; de tudni, hogy keserveink,
(E' testörökség), és szívünk' ezernyi

Bűbánatai mind véget érnek ott; —

Ha ez való, ez olly célhoz jutás

Mellyet kívánni kell. Meghalni — és aludni —

Ámde nem a' halál' pillanata, 's ezzel együtt járó fájdalom, nem egy annyira gyötrő élet-től elválás az, mi büntető karunkat gyengíti, 's az elszánástól visszatart, hogy ellenünket árthatlanokká tegyük, —

Aludni! 's tán álmodni is! — Ó itt a' csomó!

Ez (szó szerint) a' göröngy, melly a' tekejé-
téknél a' tekét futásában vagy feltartja, vagy
irányát változtatja.

Minő álmok jönnek a' halálban,

Mikor leráztuk a' múlóság' köntösét!

Ez készlet békén maradnaunk. Itt a' tekintet,

Melly a' hosszú évek' kinját viselteti.

E' titokteljes félelem egy ismeretlentől, az,
melly nyomort, bántalmat, balsorsot, 's a' ha-
landóra mért minden vizsályt elviseltet.

Másképp ki tűrné sulyos vesszejét az

Időnek el.....

Ez általánosan is vétethetik, de célzásul is
azon korbéli mérges gúnyiratokra, mellyektől
Shakspearének is nem egyszer kelle szenved-
nie. Ő gyakran él efféle célzásokkal, Ham-
lethen feltűnőleg.

..... 's a' zsarnok' igtalan nyomását, ..

Sértésit a' kevélynek, stb. stb.

..... a' midőn magát

Egy fővel nyugalomba teheti?

When he himself might his quietus make

With a bare bodkin?

Ez azon hely, hol egyéb mondatik mint az
eredetiben, 's melly öngyilkosságra látszik
mutatni. De *quietus* nyugalmi állapotot csak
metaphorailag 's nem szó szerint jelenthet: ez
különben tisztí kifejezés, törvényhatóságnál
ügyiratok' teljes berekesztése, számvitelnél
megsemmisítő nyugtatvány. A' hely' értelme
tehát: „ki tűrné el a' felhozott sanyargatás-

kat, midőn egy törrel quietust, teljes tisztí-
bevégezést, eszközölhet, azaz: ellenét elnémít-
ván a' balsors' nyílaait egy törszúrással hárit-
hatja el magáról: nem pedig, hogy a' szenved-
őnek önmagán kelljen túl adni; holott egy
kis törrel a' leghatalmasb ellent is elérhetni.
Az öngyilkos' számára van víz, mint Ophe-
liának, éhség, méreg, stb.

Terhet ki hordna nyögve 's izzadottan?
'S az életet ki ne vetné le terheért?
De van némi féltő a' halál után. —
Egy ismeretlen hon, mellynek köréből
Nem tért zarándok vissza még!
Ez tart zavarban bennünket, 's szívelteti
A' mostan' terhet inkább, mint tova
Hajt ismeretlen új bajokhoz.
Így tesz gyávákká a' lelkiismeret
Mindünket.

'S itt ismét közvetlenül az előbbi heves ma-
gánybeszédhez csatlakozik, 's annak gondo-
latait folytatja:

. Így az elszánás' természetes
Vérszíne kórosítva van
Halvány mázával a' fontolgatásnak.
A' nagyszerű, sükerben dús vállalatok
Elhagyják e' miatt ösvényöket,
'S a' tett nevét elvesztik.

A' régibb értelműeket ez utolsó versek ma-
gok megczáfolják. Minden öngyilkolás nagy-
szerű, sükerben dús vállalat? képes lenne
Hamlet illy iszonyú önhazudtolásra, hogy a-
zon gyávaságának illy magas nevet adjon,
mi szerint magát illy körülmények közt meg-
öli, hogy súlyos vállalatától meneküljön? ő
általában nem hős; mint Opheliának is meg-
vallja, gyengeségteljes; majd minden jó és rossz
kiszólal belőle: de itt már még is szörnyű mé-
lyen kellene sülyednie, ha azon tusakodnék,
valljon ne inkább öngyilkos legyen-e, 's ettől
ismét visszajedne. De ha ezen végpontról most
visszatekintünk, 's kifejtésem szerint az egé-
szet újra elolvassuk, így minden természetes,
jelentő, és helyes lesz. Nagyszerű, sükerben
dús vállalatok, például: egy bitor' kezéből az
országot kiragadni, egy gyilkolt atyát megho-
szolni, a' helyet, mellyre születés és törvény
igényt adnak elfoglalni, a' lázadáshoz népet
nyerni meg, — ez már minden esetre vállalat,
tett. 'S ez, és hasonló tervek, igen is, elhagy-
ják ösvényöket, 's elenyésznek, ha a' vállal-
kozó inog, 's bukásának lehetőségét nem veszi
közönyösen. Megjegyzendő még, hogy Ham-
let csak olly szenvedéseket hoz fel, mellyeket

mások okoznak, 's azokon hoszulandók meg, 's nem olyakat, mellyek öngyilkolás által ro-vandók le, mint: gyógyíthatlan kór, mély-melancholia, kiírthatatlan életundor, pótolhat-lan veszteségek utáni hú, mik olly könnyen megfoszthatják az életet minden becsétől stb. Ezek közül egy sem érintetik.

Egressy Gábor.

(Vége következik.)

A két hajós.

Eredeti novella.

I.

L..... mezővárosba Thaliának vándor papjai közül egy csapat érkezék, kikről mon-dani lehetne, hogy folyvást művészi bucsújá-rásban vannak, annál is inkább, mivel való-ban bűnbocsánatért kellene esedezniük, mert a' szép művészetet pajtákon és állásokon hur-czolják keresztül, 's azon idegenséget 's gú-nyos letekintést szerzik hazánk' lakóinak' fájdalom nagy, de nem lelkes részében, mely-lyet a' serkenő hazafi buzgalom, 's derék szí-nészeink' törekvése csak nehezen bírnak le-győzni. Estére előadás vala hirdelve; az írott czédula, melly alkalmasint már több helyen használtatott, mivel L..... mezőváros' neve alatt két vagy három helységé volt kitérölve „Szapáry Pétert, vagy Buda' vára visszafog-lalását“ hirdeté, történetünknek ezen — mint valaki jól fejezé ki — drámává birch pfeif-ferezett episodját; pompa, csata, diszme-netek, ostrom, ágyuzás, égés, néma ábrazo-latok a' czédulán nem kiméltettek, olly for-mán mint sok fogadóban az étlap temérdek étket mutat, de a' vendég tizet is kérhet míg egyre akad, melly a' konyhán is meg van. Mindazáltal az első előadás levén, a' dolog tetemes mozgásba hozá a' mezővárost, 's az egyik közbirtokos' fia, ki iskola-szünetekre nem rég jött haza Debreczenből, koszorút ké-szíte Szapáryné' számára, hogy szerelme' szig-várti és haragja' hétivásári kifakadásai után borostyánain nyughassék. Egy más közbirto-kos előadás után az egész társaságot vacso-rára hita, ennyi hír és előkészület képes vala a' színházat — sit venia verbo — megtölteni. A' mezőváros' minden beférhető nemzetségein kívül néhány átutazó idegen is jelent meg. Ezek között egy ifjú tűnt szembe, kit érde-kes külseje miveltebb osztályba tartozónak